

דף שבועי

בס"ד

פרשת בְּחֻקֵי, תשפ"ב, מספר 1470

"שֶׁבַע עַל חֲטָאתֵיכֶם" – המספרים בתורה ותורת המספרים

משה צפור

זוהי דרך הדיבור השגרתית של בני אדם כדי לומר: 'כמה וכמה פעמים'; ו'דיברה תורה כלשון בני אדם' (ספרי במדבר, פרשת שלח, ק"ב ועוד).

המיוחד מספרים כאלה, שהם חוזרים במקרא כמה וכמה פעמים, והם מספרים 'עגולים': המספר "עשר" הוא מספר מקובל של כמות. כך, למשל, ביחס ללוחות הברית כתוב "עשרת הדברים" (שמ' לד:כח; דב' ד:יג; י:ד), ופרשנים חלוקים באשר לחלוקה ל'עשרה';² האם אלו עשר מצוות או דיבורים, וכיצד הם נחלקים. יש הרואים את המילים "אֲנֹכִי ה' אֶלֶּהֱיָהּ... לֹא יְהִי לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פְּנֵי" (שמ' כ:ב-ג, דב' ה:ז) כייצוג של הדובר ולא כמצווה, ובסוף הלוחות מופיעים הציוויים 'לא תחמד' (שמ' כ:יד) ושוב 'לא תחמד' (שם) כשני עניינים נפרדים: חימוד בלב וחימוד המסתיים בלקיחה. ואכן בין שני הדברים הללו יש במסורה רווח! מעניין שב'חומש השומרוני' מופיע בתור דיבר עשירי הציווי על הצבת אבנים והקמת מזבח ב'הרגרזים', שהם רואים בו את המקום אשר 'יבחר ה' אֶלֶּהֱיָיִם בּוֹ" דב' יב:ה-יב (אך בנוסח המסורה, דב' כו:ב-ז 'בהר עיבל!').

למעשה יש מספרים נוספים שהם טיפולוגיים וחוזרים על עצמם:³ המספר 'ארבעים' כיחידה שלמה, לעניינים שונים ובהקשרים שונים; במיוחד 'ארבעים יום', וגם 'ארבעים יום וארבעים לילה'. קיימות כפולות או חלוקות של 'ארבעים שנה'; למשל בספר שופטים, הצירוף "וַתִּשְׁקַט הָאָרֶץ אַרְבָּעִים שָׁנָה" (שו' ג:יא); "שְׁמוֹנִים שָׁנָה" (שו' ג:ל) או "עֶשְׂרִים שָׁנָה" (שו' טו:כ) (גם מספר השנים ששופט "שָׁפַט אֶת יִשְׂרָאֵל": שו' טו:כ; טז:לא). אין הכוונה למספר מדויק, אלא למספר סמלי המציין 'דור', 'דורות', 'חצי דור'.⁴ כך יש

הצירוף "שֶׁבַע עַל חֲטָאתֵיכֶם" (וי' כו:יח) חוזר שוב ושוב בפרשתנו (פסוקים כא, כד, כח). הקורא הסקרן ינסה מן הסתם לבדוק מה הם אותם 'שבעה' פרטים שבאיומים השונים בפסוקים אלה. קרוב לוודאי שיתקשה מאוד לגלות אותם (ומדוע דווקא שבעה?), ואז ינסה למצוא אם המספר 'שבע' נמצא גם במקומות אחרים בתנ"ך, באופן שיוכל להיעזר בזה. הקורא יגלה שהצירוף 'שבע פעמים' נמצא בהקשרים של טכסים וחגיגות, של עבודת הקודש (כגון הזאה שבע פעמים על המזבח), של השתחויה איש לרעהו שבע פעמים, וכמו כן של טיהור מטומאה ומצרעת, של מרפא (כגון מ"ב ד:לד; ה:י-יד), ועוד. זהו מספר בעל ייחודיות מיסטית ועוצמה, מעין סמל (ראו גם בר' כא:כא-לא), וקשורות בזה בוודאי גם פעולות ההשבעה והשבועה וכיוצא בהן. זוהי גם יחידת זמן המציינת בין השאר הכשרה לקראת ייעוד, כגון הכנת אהרון ובניו שבעה ימים במשכן לקראת מילוי תפקידם (וי' פרקים ח-ט; וראו גם וי' כב:כז). בהקשרים אלה המספר דווקני, והוא מביע שלמות, כמין מספר מעוגל [אין שימוש, למשל, במספרים שש או תשע!].

עם זאת, במקרא נמצא גם שימוש אחר במספרים מסוימים, ומלבד היותם מספר מונה או סודר, הם משמשים גם במשמעות סמלית, 'מְטוֹנִים', שאינה אלא דרך דיבור מקובלת בלבד.¹

* משה צפור פרופ' אמריטוס במחלקה לתנ"ך באוניברסיטת בר-אילן, וראש התוכנית ללימודי תואר שני בתנ"ך במכללת גבעת וושינגטון.

** הדברים נכתבים לזכר אחי נתן צפור (ב' באדר ב' תרח"ץ – ז' באדר תשע"ט) וגיסתי דליה ז"ל בת חיים ואידה לבית טריגר. עשרים וחמש שנה לנפילתו בלבנון (ט' באייר תשנ"ז) של המפקד הנערץ ערן שמיר, האהוב על כל יודעיו, וארבעים וחמש שנה לנפילתו של אביו, דובי שמיר (ל' בניסן תשל"ז). לאורם נלך.

1 כשאב אומר לבנו: "הזהרתי אותך עשר פעמים ש- האם יש טעם להגיב "ספרתי ומצאתי שאמרת לי את זה שמונה פעמים בלבד"? מובן שכוונתו של האב הייתה 'הרבה פעמים'.

2 ראו: יששכר יעקובסון, **בינה במקרא**, תל-אביב 1964, עמ' 79-83.

3 לעניין המספרים הטיפולוגיים במקרא (ולאחר מכן גם בספרות חז"ל) ראו מחקריו של פרופ' אמריטוס מאיר בר אילן, המחלקה לתולדות ישראל, אוניברסיטת בר-אילן.

4 בתפילת 'קבלת שבת', במזמור הפותח 'לְכוּ נְרַנְנָה' (תה' צה:א), מקובל בציבור לשיר את הפסוקים האחרונים (ח-יא) בנעימה חגיגית, בלי להבין ובלי לשים לב לכך

לא; במ' כט:ז), ולפי חשבונם של חז"ל זהו היום שבו התבשר משה "סלחתי כדברך" (במ' יד:כ). אבל לצורך זה היו צריכים להוסיף לחשבון עוד ארבעים יום של עליית משה להר לתפילה ולבקשת סליחה לאחר חטא העגל, בנוסף לקבוצות של 'ארבעים יום' הנזכרות במפורש בשמות ובמקבילה בדברים.

עם זאת, בחיי המעשה אנו נוהגים בהתאם לפרשנות של מסורת חז"ל, גם כאשר אינה לפי הפשט. אנו מאמינים כי בזה אנו מקיימים את ציווי של הקב"ה "ובאת אלהיך הלוים ואלהשפט... והגידו לך את דבר המשפט. ועשית עליהם הדבר אשר יגידו לך... ושמרת לעשות ככל אשר יורה... לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (דב' טז:ט-יא). וברוח דברי חכמינו, שבידיהם נמסרה הסמכות: "וכי מה איכפת ליה להקב"ה למי ששוחט מן הצואר, או מי ששוחט מן העורף, לא נתנו המצות אלא לצרף בהם את הבריות" (בר"ר פרשה מד, א; ועוד).

למעשה, בניגוד לקביעת יום השבת וקידושו על ידי בורא העולם, קביעת ימי המועדים נמסרה בידינו – בידי הסמכויות שקבע הקב"ה; הם המכריזים מתי מתחיל החודש – וממילא באיזה יום יתקדש החג, ובכלל זה הימים שהמפר אותם חייב מיתה, כגון צום הכיפורים ואיסור חמץ בפסח. גם עיבור השנים מופקד בידינו.

ישנם מספרים טיפולוגיים נוספים: כלי רכב מלחמתיים מופיעים, לא תמיד, ככפולות של שלוש מאות. המספר 'שבעים' מופיע כמספר של צאצאים (במפורש "שבעים בנים"; ראו גם המספר המסכם של בני יעקב, בר' מו:כז); של אומות (בר' י'), של אורך ימי ממלכות ואימפריות; עלייתן ורדתן מעל במת ההיסטוריה. ראו למשל יש' כג:טו-יז, וראו עוד: שו' א:ז. באשר ל'פרי החג' (במ' כט:יג-לב) שמספרם שבעים, רואים בזה רמז לשבעים האומות וגורלן (סוכה נה ע"ב). הנביא ירמיהו מנסה לעודד את לב העם האחוז ייאוש לאחר המכה האנושה שהוכה בידי נבוכדנצר ומבטיח כי: "לפי מלאת לבבך לשבעים שנה אפקד אתכם והקמתי עליכם את דברי הטוב להשיב אתכם אל המקום הזה" (כט:י). זו השעה ההיסטורית שבה יגיע קיצה של האימפריה הבבלית בתום "שבעים שנה" ובמקומה תעלה מלכות מדי ופרס.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
 כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
 ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.
 הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
 יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
 עורכת לשון: רחל הכהן שיף

להבין את משמעו של המספר "ארבע מאות שנה" (בר' טו:יג): היינו 'עשרה דורות'. כיוצא בזה, הצירוף 'שמונים שנה וארבע מאות שנה' (מל"א ו:א) משמעו: 'שנים-עשר דורות'. 'שנים-עשר' כשלעצמו אף הוא מספר אופייני לצאצאים ההופכים לשבטים (ראו גם בר' י"ז, י"ח, כ').

כמוהו המספר "שלושת ימים", בצירוף החוזר על עצמו פעמים רבות, כגון: דרך "שלושת ימים". זוהי יחידת זמן קטנה (ראו גם שמ' טו:כב; יה' ב:טז). לפי ההקשר יש לזה משמעות עניינית של זמן מועט, או של זמן רב (כגון במצב של חוסר מים). המספר "שלושת ימים" חוזר הרבה בספר שמות בבקשותיו של משה מפרעה לצאת לעבוד את ה'.

בספרות המדרש והאגדה מתייחסים למספרים הללו כמספר סוכם: בדיוק שלושה ימים(!), ובהתאם לזה מבארים סיטואציות מסוימות. כך למשל, על השאלה, האם יש משמעות מיוחדת ליום השביעי של חג המצות שאנו חוגגים? התשובה הרווחת היא: זהו היום שנקרע בו ים סוף וטבעו כל חיל מצרים. למעשה אין לנו שום רמז בכתוב עצמו מתי בדיוק זה היה, אבל זו דרך פרשנית של חז"ל לחבר אירוע שקרה בזמן לא מוגדר עם תאריך מוגדר, גם כשאין זה פשט הכתוב. כיצד נערך החישוב? כשיצאו ישראל ממצרים, שלח איתם פרעה מרגלים כדי לראות אם אכן הם מתכוונים רק ללכת לעבוד את ה' במדבר, 'דרך שלושת ימים'. כשעברו שלושת הימים והמרגלים ראו שאין בדעתם של ישראל לחזור, הם שבו אל פרעה במשך שלושה ימים, ופרעה רדף אחרי ישראל ברכבו ביום אחד, ואז נבקע הים וטבעו כל מצרים. כך הגענו באמצעות המדרש אל היום השביעי של חג הפסח, שכאמור, במקרא גופו אין לו כל ייחוד, אלא רק כ'מקרא קודש' האסור במלאכה (במ' טז: כה).

דוגמה נוספת לדרך החישובים של חז"ל: באיזה תאריך ניתנה התורה? היה זה בחודש השלישי (שמ' יט:א). חז"ל נאחזים במסופר בפסוקים י-טו בדבר ההכנות וההתקדשות 'שלושת ימים' לקראת הופעת ה' על הר סיני ומתן התורה. וכיוון שעדיין חסרים לחשבון שלושה ימים (לפי החישוב שהיציאה ממצרים הייתה בחמישה-עשר לחודש הראשון, שמ' יב:נא), קבעו חז"ל כי משה הוסיף מדעתו עוד שלושה ימי הכנה. וכך עולה החשבון שמעמד הר סיני (שמ' יט:טז) היה ביום השישי בחודש השלישי, ובהתאם לכך אנו מצרפים בתפילותינו ביום זה שני עניינים: "יום חג השבועות הזה", ו"זמן מתן תורתנו". בדרך זו מתלכדים שני התאריכים (שאינם נקובים בתורה!), והבלתי ידוע הופך להיות ידוע. כיוצא בזה 'יום הכיפורים' שהוא בעשירי לחודש השביעי (וי' טז, כט-).

יש כן סיפור טראגי על 'דור המדבר' שנגזר עליו למות ולא להיכנס אל הארץ המובטחת, מקום המנוחה (נְשַׁבְעֵתִי... אִם [=שלא] יֵבֹאוּ אֶל מְנוּחָתִי" (שם).